

MODULARIO
Telegr. - 81

INDICAZIONI
D'URGENZA

Ricevuto il

Pel circuito N.°

Qualifica

DESTINAZIONE

PALESTRA

TELEGRAMMA
N. 11 di recapito. Rimesso al fattorino alle ore
Nulla è dovuto al fattorino pel recapito. Il latore rimette
una ricevuta a stampa quando è incaricato di una ricezione.
LETTERA PROFESSORE GAETANO

FALZONE UNIVERSITA PALERMO

PALESTRA

MOD. 30 (Ediz. 1955)

55)

tempo medio

primo numero
il telegramma,
i minuti della

Bollo
di
ufficio

ZIONE

minuti

Via e indicazioni
eventuali all'ufficio

381 + LETTERA PALERMO ROMA NOM 253302 15 12 1810 +

SENSIBILISSIMO VOSTRE GENEROSE PAROLE RINGRAZIO ALTRUISTICO ATTO

+ BARONE APOR

+ CT APOR +

TESTO ed eventualmente FIRMA

UNIVERSITA' PALERMO
PROFESSORE GABRIANO FALZONE
POMONI DISPOSIZIONE
VITTORIA POPOLARE

INDIRIZZO
ROMA
VIA E ALTRE INDICAZIONI
47

Qualifica	DESTINAZIONE	PROVENIENZA	NUMERO	PAROLA	DATA	ORE	Via e altre indicazioni
					29/10		

PALERMO

V. GARISANDI XX 16

PER TUTTI GLI UFFICI TELEGRAFICI
CON PRECEDENZA NELLA TRA
L'Amministrazione non assume
telegrafico. - Legg

TELEGRAMMI DI

Mod. 25 Form B (Ediz. 1955)

AVVERTENZA IMPORTANTISSIMA

Nei telegrammi diretti a destinatari abbonati al telefono, invece dell'indirizzo stradale, si può adoperare l'indicazione (tassata per 1 parola): TF..... (n. abbonato) seguita dal cognome o da altra designazione sociale dell'abbonato. Es. TF 912468 = Gastaldi Roma; TF 864319 = Fabrital Milano.
I telegrammi in arrivo con l'indicazione TF..... (n. abbonato) se urgentissimi od urgenti vengono subito telefonati all'abbonato e recapitati come ordinari per fattorino.
Se i telegrammi sono ordinari, vengono ugualmente subito telefonati all'abbonato, ma il recapito è fatto a mezzo posta.
Possono essere recapitati per fattorino a richiesta del destinatario e verso pagamento della tassa di espresso postale (L. 50).

L'Amministrazione non assume alcuna responsabilità civile in conseguenza del servizio telegrafico.

Handwritten signature and stamp

FS = Far proseguire.

GP = Da tenere a disposizione del destinatario presso l'Ufficio postale.

MP = Da consegnarsi nelle mani del destinatario.

TC = Teiegr. collazionato.

PC = Teiegr. con avviso telegrafico di ricevimento.

Significato delle indicazioni che eventualmente riguardano l'indirizzo

TF = Da telefonarsi al domicilio del destinatario.

TR = Da tenere a disposizione del destinatario presso l'uff. telegrafico.

RP. x = Telegramma con risposta pagata. x rappresenta l'ammontare della tassa pagata in lire italiane, o franchi oro.

XP = Telegramma con tassa di espresso pagata dal mittente.

LUKÁCS LAJOS

Az olaszországi magyar légió zászlói
a torinói királyi fegyvertárban

Le bandiere della legione ungherese in Italia
nell'Armeria Reale di Torino

Al. Síp. Prof. Gaetano Fabrone
Lukács Lajos
Palermo, 13. 6. 1973.

Az olaszországi magyar légió zászlói
a torinói királyi Fegyvertárban

LUKÁCS LAJOS

Az olaszországi magyar légió az 1867 január 23.-án kelt királyi dekrétum alapján véglegesen feloszlott. Ezt követően az olasz hadügy-minisztérium Földváry Károly ezredesnek, a légió utolsó parancsnokának javaslatára és előterjesztésére, határozatokat hozott a légió irattárának és zászlóinak jövője tekintetében. A hadügyminisztérium 1867 február 10.-i leiratában úgy intézkedett, hogy a légió irattárát adják át Szücs János őrnagynak, Földváry segédtisztjének, a légió irodája addigi vezetőjének, azon célból, hogy írja meg a légió történetét. Az irattár további sorsára nézve Földváry azt javasolta Kossuth Lajoshoz intézett 1867 február 15.-i levelében, hogy a légió iratait leghelyesebb lenne majd a Magyar Tudomány Akadémiának juttatni. A hadügyminisztérium a légió gyalogságának és huszárságának zászlói tekintetében olyképpen intézkedett, hogy azok a torinói királyi Fegyvertárba kerüljenek. Ennek alapján 1867 február 16.-án délután 1 órakor a légió parancsnoksága a zászlókat bizottság előtt és jegyzőkönyvileg rögzített leírás mellett átadta a bolognai katonai igazgatóságnak, mely azokat Torinoba továbbította (1).

Ami a légió irattárát illeti, annak sorsa külön tanulmányt igényel. E kérdésről szólva, röviden csak annyit szükséges megjegyezni, hogy a légió történetének megírásával megbízott személy Bolognában a légió irattárát kellő formai körülmények között átvette. A kerekén 7000 ivre kiterjedő anyag alapján az olaszországi magyar légió történetéről több vázlatot, tervezetet, előtanulmányoknak szánt összefoglalást készített és hagyott az utókor számára. A légió történetének egyes részleteiről a magyar ujságokban is megjelentek írásai. Kellő tárgyismeretéből adódó előnyös helyzetét, azonban egyoldalúsága és Földváry iránt érzett elfogultsága, valamint a légiónál betöltött saját szerepének önigazolására irányuló igyekezete lerontotta. Terve, hogy a légió történetéről magyar könyvkiadónál nagyobb munkát jelentessen meg, nem sikerült. Kísérletének dokumentuma a Bolognából 1867 január 15.-én a budapesti Heckenast kiadvállalathoz intézett levele és ehhez csatolt tervezete (2). A légió irattára az 1870-es évek elején került Magyarországra és az első tervektől eltérően a Magyar

Nemzeti Múzeum levéltári gyűjteményében helyezték el. Innen az iratok az első világháború utáni években átkerültek a budapesti Országos Levéltárba. A történettudomány nagy kárára azonban e fontos iratok a második világháború hadieseményei során elpusztultak (3).

Ami a légió zászlóit illeti, azokról az elmúlt évszázadban alig esett szó és elhomályosult, nemcsak a szélesebb közvélemény, de a tudományos körök előtt is, hogy mi lett a légió zászlóinak sorsa. Annak bizonyossága is hiányzott a viharos esztendő, háborús események után, hogy egyáltalában megtalálható-e még a légió zászlói az eredeti elhelyezési helyükön (4). Miután kutatásaim során, többirányú bizonyítékot találtam arra nézve, hogy a zászlók 1867-ben Torinoba kerültek, — a királyi Fegyvertár Igazgatóságához fordultam ez ügyben. Kezdeményezésemet követően és 1969-ben a Fegyvertárban lezajlott nagyobb arányú átrendezés és leltározás megtörténte után, a keresés pozitív eredményre vezetett. Az olaszországi magyar légió zászlói nem pusztultak el az idők folyamán, hanem ma is megtalálhatók. Többirányú levéltári forrás is bizonyítja, hogy a torinói királyi Fegyvertár O.171 számú zászlója a légió gyalogsági zászlója (fig. 1) és a O.173 számú zászló pedig a légió huszárságának zászlója (fig. 2). Így meglepéssel regisztrálható, hogy a már elveszettnek hitt zászlók, így szinte egy évszázados csend és homály után, a tudományos kutatás előterébe kerülhettek. Kétségtelen, hogy a két zászló nevezetes és számunkra különösen értékes muzeális emléktárgy és mint ilyen komoly figyelmet érdemel (5).

A szóban forgó két zászló története az 1860-ban alakult magyar légió működésével függ össze. Röviddel Garibaldi szicíliai partraszállása után, több nemzetközi alakulat, külföldiekből álló légió, mint a francia önkénteseket tömörítő La Flotte légió és Hugh Forbes vezetése alatt álló British Legion mellett, megszületett az önálló magyar légió is (6). Sem szervezetileg, sem történetileg nem állt kapcsolatban az 1859-ben feloszlott magyar legióval. Legfeljebb arról volt szó, hogy tagjai közül többen szerepeltek már az 1859-es olaszországi magyar legióban is. Az új legiót hivatalosan Garibaldi 1860 július 16-án kelt diktátori dekrétummal hívta életre Palermóban. Parancsnoka Mogyoródy Adolf őrnagy lett (7). Garibaldi határozott ígéretet tett magyar huszárság létrehozására is és annak vezetőjéül, a Mogyoródy társaságában Sziciliába érkezett Figyelmessy Fülöp őrnagyot jelölte (8). Szervezetileg mind a magyar gyaloglégió, mind a fokozatosan kialakuló huszár alakulat, a Türr István tábornok vezetése alatt álló 15. hadosztály 2. dandárához tartozott, melynek élén, az ugyan-csak magyar származású Eber Nándor ezredes állt (9).

Ami a magyar légió gyalogságának zászlóját illeti, annak megszületése Palermoba vezet vissza. Mogyoródy sokoldalú szervezési feladatai mellett, már kezdetben szükségesnek tartotta, hogy a légió önálló zászlóval is rendelkezzen. Palermóban három darab vörös, fehér, zöld színű merinói gypaju szövetből, négyzet alakban, vízszintes csíkozásban állították össze a zászlót, 130 centiméter magas és 133 centiméter széles méretben. A

Fig. 1 - A magyar légió gyalogságának zászlója. (Armeria Reale di Torino, Cat. O.171).

Fig. 1 - Bandiera della fanteria della legione ungherese. (Armeria Reale di Torino, Cat. O.171).

zászló hátso oldalának közepére, vörös selyemre, arany szálakkal kihimeztették Magyarország 1848-ban használt címerét (az ugynevezett kiscimert a koronával). A 250 centiméter hosszú és a zászlórud hosszanti spirál alakban nemzeti színűre volt festve és a zászlóanyag mentén sárgaréz szögekkel ellátva. A rud további részében 23 ezüst szeg található, melynek ptykélyükbe vésték az alábbi személyek neveit: Szabad János kapitány, Zsolnay Gyula hadnagy, Santo Baccareich hadnagy, Almány Adolf hadnagy, Somlyay János kapitány, Adams Adolf kapitány, Szabó Hugó hadnagy, adjutáns, Reinfeld Dénes őrnagy, Mogyoródy Adolf alezredes, parancsnok, Csudafy

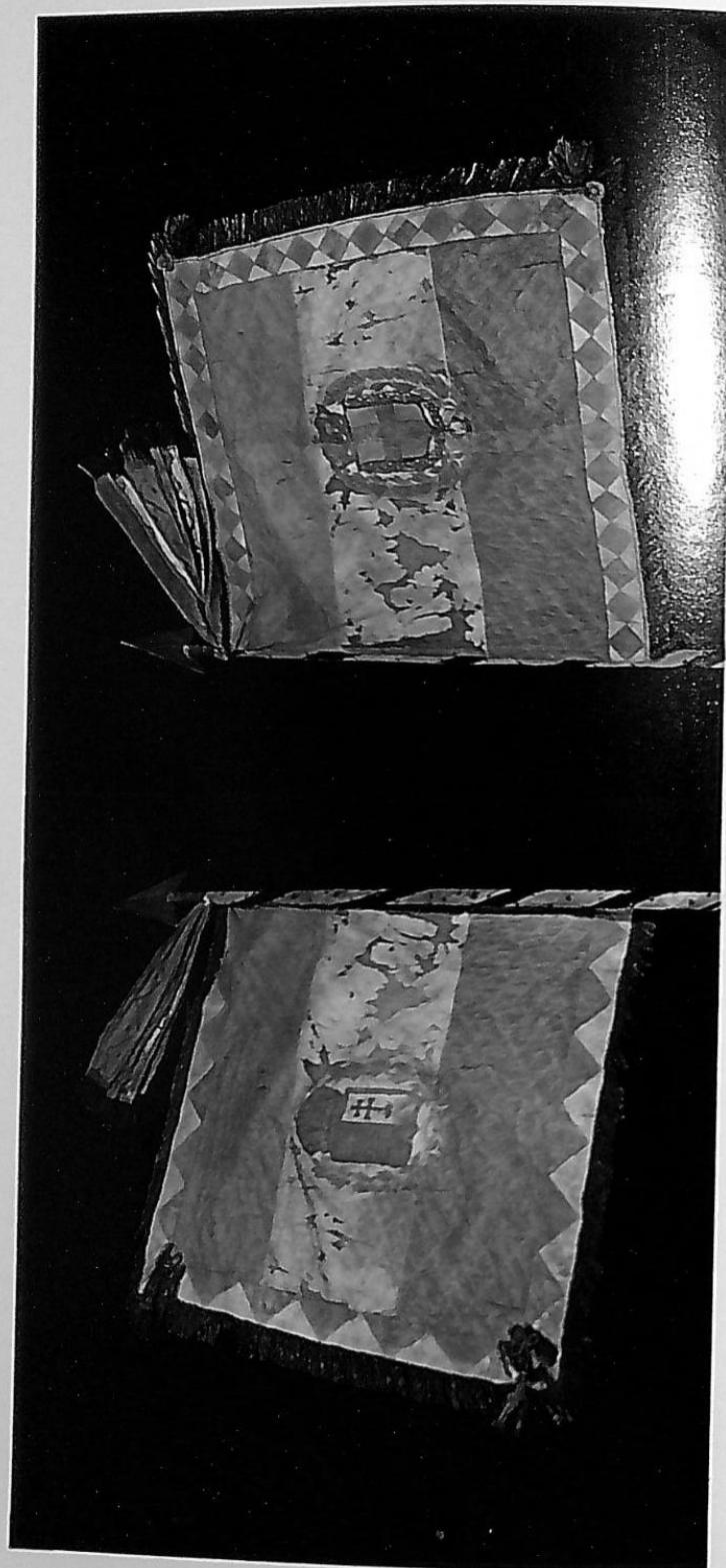

Fig. 2 - A magyar légión huszárságának lobogója. (Armeria Reale di Torino, Cat. O.173).
Fig. 2 - Stendardo degli ussari della legione ungherese. (Armeria Reale di Torino, Cat. O.173).

Mihály alezredes, Sajó György hadnagy, Türr István tábornok, Teresa Garibaldi, Giuseppe Garibaldi tábornok, Podhorszky főhadnagy, gróf Teleki László ezredes, Kiss József ezredes, Koelbl Károly őrnagy, Keller István kapitány, Radnics János kapitány, Perglice Adolf kapitány, Raksányi Dénes hadnagy, Sokolic Károly hadnagy. Amikor a magyar légión Palermoból hazatért, akkor már a zászló alatt vonultak a küzdelembe (10).
Augusztus 24.-én a magyar légión az Éber-dandár egyéb egységeinek kíséretében átkelt bárkákon a Messinai tengerszoroson és San Giovanni kapuján ki. Innen a tengerparton jutottak tovább Bagnaraba augusztus 25.-én. A súlyos terepnehézségeket és a tikasztó forróságot leküzdve jutottak meg a légión Paola kikötőjébe, ahol szeptember 10.-én hajóra szálltak és egy napi utazás után kikötöttek az akkor már felszabadított Sziciliában. Innen rövidesen a Volturino melletti frontszakaszra kerültek, ahol szeptember 13.-án Santa Maria közelében már át is estek a tüzekészítésen. A légión dicséretes és emlékeztető szerepet töltött be az annyira döntő volturinoi csatában 1860 október 1-2.-án és közreműködése jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a Capua irányából támadó Bourbon haderő áttörési kísérlete Caserta irányába, végül is kudarcba fulladt. Garibaldi október 3.-án kelt napiparancsa méltó elismerésben részesítette a hősi erőfeszítéseket és áldozatokat, melynek során a másfélszáz főt meghaladó gyaloglégión két tisztje, három altisztje és öt közlegénye halt hősi halált és a légionisták közel egyharmada megsebesült, köztük az időközben alezredesi rangra emelt Mogyoródy parancsnok is. « Szép volt látni, miként mentek a tűzbe, oly rendben s oly nyugodtsággal, mintha nem is ütközetben, hanem csak gyakorló téren volnának. Az ő rettenthetetlen bátorságuknak nem csekély része volt az ellenség visszavonulásában » — írta Garibaldi (11). A véres harcokat és küzdelmeket megjárt csapatzászló, a magyar légión dicsőséges és győzelmes útjának volt tanuja és e háromszínű magyar lobogó a közös magyar és olasz szabadság és felszabadulás ügyét képviselte, szimbolizálta. A magyar légión zászlója Garibaldi népfelszabadító küzdelmének részese lett és mint ilyen, még inkább érdemessé vált a megbecsülésre és tiszteletre. Alatta és körülötte magyarok és nem magyarok a népfelszabadítás egyetemes eszméiért hullatták véréket, annak bizonyítékeként, hogy a népek felszabadításának, a társadalmi haladásnak az ügye nem korlátozottan nemzeti ügy csupán, hanem a népek összefogásának, egymásratalálásának, nemzetközi szövetkezésének közös ügye. Ezeket a tiszteletre méltó eszméket képviselte a magyar légión és zászlója és ennek jegyében került sor felszentelésére is a győzelemre vezető harcok lezáródása után. A zászlóanyai tisztséget Garibaldi leánya Teresa Garibaldi látta el. Ez ünnepélyes alkalommal tovább gazdagodott a zászló díszítése. Kiegészítő részként került rá három szalag: vörös, fehér és zöld. A vörös szalagra aranyszállal kivarrott betűkkel a következő szöveg került: « 1.º Ottobre S.^a Maria ». A fehér szalagra hasonló módon hímézték « Teresa Garibaldi » nevét. A zöld szalagon pedig az állt, hogy: « 1.º Batta.^{ne} Honvéd » (12).

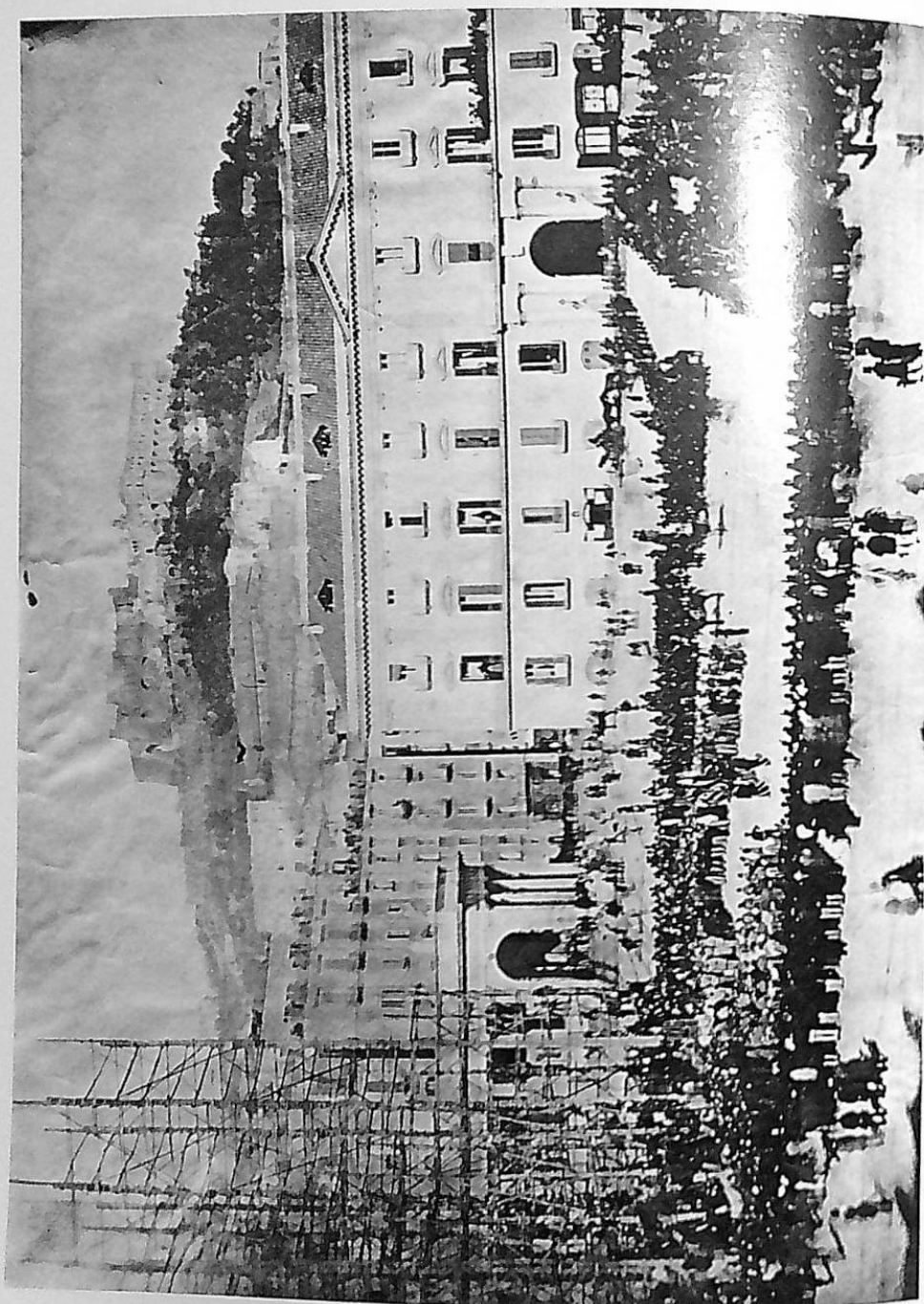

Fig. 3 - A magyar légió zászlójának felszentelési ünnepség, Nápoly, 1860. október 31. én. (Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)

A zászlófelszentelési ünnepségen azonban, nemcsak a gyaloglégió zászló felavatására került sor Nápolyban. Ugyanekkor avatták fel a huszárok zászlóját is. A magyar huszárok — akiknek létszáma októberben már már kezdett mozogni — nem kisebb hősiességgel vették ki részüket a feladatból, mint a gyaloglégiósok. Döntő lovasrohamukat Scheiter vezényelte. A huszárok zászlóját a palermói nők nevében a Rosa őrgrofnő ajándékozta. A lovassági zászlót három darab nehéz selyemből, négyszögalakra állították össze, vízszintes méretben 90 x 80 centiméteres méretben. A zászló első oldalának közepén az olasz savoyai királyi címer került a koronával és a SS.^a Annunziata renddel, olajágakba foglalva, arany szálakkal hímelve. A szegélysávbán a királyi disz sorakozott. A zászló hátsó oldalának közepére Magyarország kiscimere került a koronával, szintén olajágakkal övezve, arany, ezüst szálakkal hímelve. Ugyanezen az oldalon a szegélysávbán háromszögalaku disz alkalmaztak. A külső sarkokban, a zászlószegélyen belül, két nehéz aranybojt függött. Végül az egész zászlót arany rojtozat szegélyezte. A 130 centiméter hosszú fa zászlórudat hosszanti spirál alakban háromszínű selyemmel vonták be és sárgaréz szegekkel látták el. A zászlórudat záró sárgaréz csucs alá, több dusan himzett és zsinórozott szalag került.

A huszárok zászlójának gazdag díszítésével szemben a gyalogsági zászló puritán egyszerűségével tűnt ki. Viszont mindkét zászló, nemcsak alakjában hasonlított egymáshoz, de a nemzeti színek alkalmazásában is. Figyelemre méltó, hogy az olaszországi magyar légió zászlói eltértek az 1848-as magyar honvédségi csapatzászlóktól. Az utóbbiak rendszerint fehér alapuk voltak, egyik oldalon az ország címerével, másik oldalon a Madonna alakjával, vagy egy-egy vármegye vagy város címerével. A szegélysávbán a nemzeti színeket idéző háromszögek, úgynevezett lángnyelvek helyezkedtek el. A háromszínű zászlót 1848-49-ben állami lobogóként használták, valamint nemzetőri csapatok zászlójaként és különböző polgári testületek zászlójaként szerepelt. Időnként toborzózászlóként is alkalmazták. Így kétségtelen, hogy az olaszországi magyar légió zászlójának megtervezésénél az utóbbi formát választották követendő mintául és nem a honvédségi hadilobogókat. Mindebben feltehetően az a megfontolás is kifejezésre jutott, hogy a magyar légiót, nem egyszerű katonai alakulatnak tekintették, hanem olyan önkéntesekből álló egységnek, melynek tagjai emigránsokból állnak, akik önként vállaltak szolgálatot az olasz nemzet szabadságáért folyó küzdelemben. Ily módon a légió zászlói is utaltak az olaszországi magyar légió jellegére, sajátos szerepére.

A zászlók felszentelésére ünnepélyes keretek között került sor 1860 október 31.-én Nápolyban, a Plebiscito téren, a királyi palota előtt (fig. 3). A gyalogság zászlóanyai tisztségét — mint már erre utaltam — Teresa Garibaldi személyesen töltötte be. Viszont a huszárság zászlója esetében ezt a tisztséget a távol lévő Spidalotti Rosa őrgrofnő helyett, Nápoly

Fig. 4 - Földváry Károly ezredes, az olaszországi magyar légio utolsó parancsnoka, a légio huszárságának zászlójával. (Kiadva: Kunfy Adolf: «Itáliában a magyar légiónál», Budapest, 1910, 66. 1.).

Fig. 4 - Il colonnello Carlo Földváry, ultimo comandante della legione ungherese in Italia, con lo stendardo degli ussari della legione. (Da Kunfy Adolf, «In Italia presso la legione ungherese», Budapest, 1910, 66, 1).

kormányzójának Pallavicino őrgrófnak a neje, Anna Pallavicino látta el. A San Francesco di Paola templom előtt oltárt állítottak fel ez alkalomból. Ettől jobbra a magyar légiosok sorakoztak, balra a garibaldista önkéntesek kivezényelt egységei helyezkedtek el, míg szemben a nemzetőri alakulatok álltak és mellettük a zenekar. A tér házai ez alkalomra különösen ünnepélyes külsőt öltöttek — ablakok, erkélyek, lobogókkal, virágokkal voltak fel-diszítva. A zászlók beszentelése után Garibaldi nem kis meghatottsággal tekintett végig a magyar önkéntes alakulatok megfogyatkozott sorain, majd

a zászlókat személyesen adta át az egyes alakulatoknak. Ezt követően a legiónál tartott beszédében többek között hangsúlyozta, hogy «A hálás népnek megadom át nektek e zászlókat, jutalmul a vérért, melyet a szabadságért, Olaszország megváltásáért ontottatok. E zászlók folytatni fogják a harcot, mindig győzelemre fognak vezetni. Olaszország függetlenségében és kapcsolatban áll Magyarország függetlenségével, szabad Magyarország! Éljen Magyarország!». Az eskütétel lezajlása után, a legiónál tartott beszéd dicsőítő szavakat a légionistákhoz, majd pedig a napolyi néphez szolt a Foresteria középkerületéről, többek között: «Nápolyiak! szép s nagy nap ez a mai nap; szívesen kötök új kapcsolatot a szorosabbra a testvériség kötelékét, mely Olaszországot Magyarországhoz csatolja... A szabad olaszoknak ezt nem lehet, nem szabad elfelejteniök, nem is akarják elfelejteni, nem is fogják» (13).

Szóltak az elismerő szavak nemcsak a külön magyar légiónban szolgáló magyarokhoz, de azokhoz a magyar önkéntesekhez is, akik a légionistákhoz hasonlóan lelkiismeretesen teljesítették kötelességüket, jelentős olasz katonai egységeket irányítva. Ezek közé tartozott Dunyov István ezredes is, aki a voltturnói csatában szerzett súlyos sebesülése következtében fél lábát veszítette. Garibaldi, beszédének befejezése után azonnal a hős betegágyához sietett, akinek lábát éppen azokban az órákban amputálták, amikor a légio zászlóinak felszentelése folyt. A mártir Tüköry, Dunyov István. Winkler Lajos, Frigyes Gusztáv, Teleki Sándor és sokan mások az önkéntes magyarok közül a légión kívül szolgálták a közös ügyet és áldozatos magatartásukkal vívták ki Garibaldi és az olasz nemzet dicsőítését és elismerését (14).

1860 október 31.-e, nemcsak egy sok dicsőségben és erőfeszítésekben gazdag szakaszt zárt le, de egyben nyitányát is képezte a magyar légionisták és önkéntesek, sok tekintetben rendkívül bizonytalan és zavarral, csalódással súlyos időszakának is. Miután Napolyban a bevonuló piemonti hadsereg átvette az irányítást, a garibaldista hadsereg feloszlata elkerülhetlenné vált. 1860 novemberében, Garibaldi caprerai visszavonulását követő időszakban, a garibaldista önkéntesek napról napra érezhették a piemonti kormányzat sujtó intézkedéseinek következményeit. Az önkéntes olasz egységekkel együtt a nemzetközi alakulatokat is feloszlatták. Ezt a sorsot ugyan a magyar légio kikerülte, de nem áldozatok és következmények nélkül. Létének feltételévé vált a beilleszkedés az olasz királyi hadsereg szervezetébe. Bár formailag megtartotta önállóságát és az olasz hadügy-minisztérium felügyeleti joga mellett, politikai tekintetben szerepet kapott a légio irányításában a magyar emigráció vezető testülete, a Magyar Nemzeti Igazgatóság is. Ezekkel a változásokkal párhuzamosan a légiot bevetették a dél-itáliai brigantaggio elleni küzdelemben, ami viszont messzemenően ellentétbe került azokkal a nemes célokkal, melyekért a légionisták a szolgálatot vállalták. Annak ellenére, hogy a légio szervezete összetettebbé vált — gyalogságot, huszárságot, vadász alakulatot és tüzérséget is magában foglalva